

Türkiye’de Diabet Bilimi ve Derneklerinin Tarihçesi

Hüsrev Hatemi

2005 yılı

Diabetin tanınması, Batı dünyasında ve Ortadoğu’da milattan sonraki ilk yüzyılda gerçekleşmiştir. (Kapadokyalı Areteus)

Papirüslerde kalmış ve yaygınlaşmamışsa da, Hintliler ve eski Mısırlılar, diabeti çok daha eskiden beri biliyorlardı. Milattan sonra 6. yüzyılda başlayan İslâm kültüründe Roma ve Süryani kaynakları yoluyla diabet öğrenilmiş ve “Diabitis” adı ile yazılmıştı.

Fakat diabet yine de 19. yüzyıl sonlarına kadar, sebebi bilinmeyen bir hastalık olarak kaldı. 19. yüzyıl bitimine yirmi yıldan az bir zaman kalmışken Oskar Minkowski (Almanya) diabetin pankreas hastalığı olduğu gerçeğini keşfetti.

19. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti, Tıp Eğitimi’ni modernleştirerek “Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne” adıyla Tıp Mektebi kurmuştu. Bu okul, askeri okuldu.

1870’de Mekteb-i Tıbbiye-i Mülkiye adıyla sivil yüksek okul da kurulacaktı.

Askeri okulun öğretim dili Fransızcaydı. İki okul, 1871’de Türkçe olarak öğretime başladılar.

1843’te Hekimbaşı Hayrullah Efendi “Makalat-ı Tıbbiye” başlıklı eserinde (doktora tezinde) “Bankrias” adıyla pankreastan bahsediyordu. Fakat, o yılda henüz pankreasın diabet ile ilişkisi bilinmiyordu.

1861 yılında Dr. Ahmet Ali Bey’in “Gazette Médicale d’Orient” dergisinde yayımlanan bir yazısından o yıllarda bizde idrar tahlili yapılarak şekerli diabet ile tatsız (insipid) diabet arasında, ayırıcı tanı yapılabildiğini öğreniyoruz. Bu idrar tahlilini bakır reaktif ile yapan, Mekteb-i Tıbbiye öğretim üyesi Dellasuda Faik Paşa’dır. Makaleyi yayımlayan Ahmet Ali Bey ise, ileri yıllarda Dr. Ahmet Remzi Paşa olacaktır.

19. yüzyıl sonlarında, diabet ile fizyoloji penceresinden ilgilenen Şakir Paşa ve halk sağlığı yönünden ilgilenen Albay Hüseyin Remzi Bey vardır. Tıp Mektebinde Enfeksiyon ve Tropikal Hastalıklar muallimi olan Albay Hüseyin Remzi Bey, halkı eğitmek için çabalayan “aile sağlığı” gibi konularda, saman

kağıdına basılmış çok mütevazı baskılı fakat çok ilginç kitapçıklar yayımlayan bir hekimdir.

Hüseyin Remzi Bey “sakarın” adlı tatlandırıcının bulunduğunu 1898 yılında halka duyuran kişidir.

1921 yılına kadar şekerli diabet, bizde ve bütün dünyada trajik bir hastalıktır. Özellikle insüline bağımlı diabet (tip 1 diabet) teşhisten kısa bir süre sonra, kaşeksi ve asidoz koması ile öldüren bir hastalıktır. Tip 2 diabetikler biraz daha uzun yaşamakta ve onlar da asidoz, tüberküloz, diabetik nefropati ve çeşitli komplikasyonlardan, birkaç yıl içinde kaybedilmektedir. 20. yüzyıl başlarında, Şakir Paşa'nın muavini (doçenti) Kemal Cenap Berksoy (ölümü 1943) fizyoloji derslerinde, pankreasa ve o sıralarda henüz keşfedilmiş “sekretin” adı verilen barsak hormonuna özel bir yer vermeye başlamıştı. Şakir Paşa'nın 1908'deki vefatından sonra fizyoloji kürsüsü başkanı olan Kemal Cenap Bey, köpek duodenumlarından hazırladığı “sekretin” ekstraktlarını yine köpeklere enjekte ederek onların insülin salgısını uyarmaya ve insülin elde etmeye çalışıyordu.

1921'de Banting ve Best, insülini pankreastan elde etmeyi başardılar. Fakat günümüzde de bir ilacın keşfi nasıl hemen eczane raflarında görünmesi demek değilse, insülinin Türkiye'de hastaların imdadına koşması da aynı şekilde 1930'larda başlayacaktı.

1918-1922 yılları İstanbul Tıp Fakültesi için karanlık günlerdir. Mondros mütarekesi sonrası yıllarıdır. İstanbul işgal altındadır. 30 Ağustos 1922 zaferinden yaklaşık bir ay sonra, Paris Tıp Fakültesinden Prof. Dr. Marcel Labbé Türkiye'ye gelerek, Haydarpaşa'daki Tıp Fakültesi'nde altı konferans verdi. Birinci Dünya Savaşında Fransa ile Türkiye karşı cephelerde savaşmış olduğundan, Fransa Hükümeti, Prof. Dr. Marcel Labbé'yi bir iyi niyet elçisi gibi göndererek, Türkiye ile eski dostluk ilişkilerini yenilemek istemişti.

Marcel Labbé'nin çalışma arkadaşlarından olan Prof. Dr. Âkil Muhtar'ın öğrencileri, bu ziyaretten sonra, diabet ve metabolizma konularına büyük ilgi duydular. O sırada uzman asistan olan Muzaffer Şevki Yener, Paris'e gönderildi. İleride tıp tarihi profesörü olarak çalışacak olan Dr. Süheyl Ünver de Marcel Labbé ile çalışan hekimlerdendir. Dr. Muzaffer Şevki Yener 1925 yılından sonra Türkçe ve Fransızca yayımlarının çoğunda, diabeti araştırmaya ve tanıtmaya yöneldi. Yine Âkil Muhtar'ın öğrencilerinden olan Dr. Sedat Tavat (ileride Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat) aynı şekilde diabete özel bir ilgi duydu.

Ord. Prof. Dr. Tevfik Salim Sağlam, Âkil Muhtar öğrencileri grubundan değildi. Alman ekolünden gelen Süleyman Numan Paşa ile çalışmıştı. Tevfik Sağlam Paşa ve onunla birlikte çalışan Dr. Müfide Kâzım (ileride Prof. Dr. Müfide Küley) diabet ve diyetetik konularına özel önem vermiş olan hekimlerdendir. Prof. Dr. Müfide Küley, 1943 yılında Diyetetik kitabını yayımlayacaktır. Bu kitap, Prof. Dr. Ergin Sencer'in yenileyerek devam ettirdiği bir klasik diyet kitabının ilk baskısı sayılır.

1925-1933 arasında İstanbul Tıp Fakültesinde sadece bir İç Hastalıkları Kliniği vardır. Cerrahpaşa Hastanesinde olan bu kliniğin direktörü Ord. Prof. Dr. Neşet Ömer İrdelp idi. Haseki Hastanesinde olan “Tedavi Kliniği ve Farmakoloji Enstitüsü” direktörü Ord. Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden idi. Tedavi Kliniği İç Hastalıkları Kliniği adını taşımamakla birlikte hem iç hastalıkları uzmanlığı belgesi hem de farmakoloji dalını seçenlere farmakoloji uzmanlığı belgesi veren bir klinikti. Tedavi Kliniği, diabet çalışmalarına özel ilgi duyan bir klinikti.

Ankara’da, henüz tıp fakültesi kurulmamıştı. Ankara Numune Hastanesinde çalışan Dr. İhsan Aksan, Almanya’da yaptığı uzmanlık çalışmasından dönmüş ve diabetle ilgilenmeye başlamıştı.

1933 yılında Üniversite Reformu yapıldı. Almanya’daki Hitler yönetiminden memnun olmayan Musevi-Alman öğretim üyeleri, Türkiye’ye davet edildi. Prof. Dr. Erich Frank bu öğretim üyeleri arasındaydı. Prof. Dr. Oskar Minkowski’nin öğrencisiydi. Türkiye’ye gelmeden önce ilk oral antidiabetik olan Silubin (guanidin) üzerinde çalışmaları vardı. Hematoloji, esansiyel hipertansiyon ve diabet üzerinde çalışmış, kapsamlı bir bilgi ve özgün bakış açısına sahip olmuştu.

Prof. Dr. Frank için, Vakıf Guraba Hastanesinde “İkinci Dahiliye Kliniği” kuruldu.

Bu durum 1943 yılına kadar sürecek, 1943 yılında Üniversitede “Üçüncü Dahiliye Kliniği” kurularak, başına Ord. Prof. Dr. Tevfik Salim Sağlam Paşa (Haydarpaşa Numune Hastanesinden) getirilecekti.

1933-1949 yılları arasında diabet ve metabolizma hastalıkları ile ilgili hekimler

1- Prof. Dr. Âkil Muhtar Özden (1943'te emekli oldu. Haseki Tedavi Kliniği)

2- Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat. 1943'te emeldi olan Âkil Muhtar Bey'in yerine direktör oldu. Daha önce İstanbul Üniversitesi Fizyopatoloji kürsüsünü kurmuştu.

3- Prof. Dr. Muzaffer Şevki Yener. Önce Haseki Tedavi Kliniği, sonra III. Dahiliye (yukarı Guraba-Çapa) daha sonra Pnömoftizyoloji Kliniği.

4- Ord. Prof. Dr. Erich Frank ve onunla çalışan Prof. Dr. Nebil Bilhan ve Ord. Prof. Dr. Arif İsmet Çetingil. Vakıf Guraba'da bulunan II. Dahiliye Kliniğinde çalıştılar.

5- Ankara'da Numune Hastanesinde Dr. İhsan Aksan.

1950-1972 arası

1- 1943 yılında tedavi kliniği direktörü olarak Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat seçildi. Âkil Muhtar Bey, 1948 yılında vefat etti. Sedat Tavat Hoca, çalışma arkadaşı olarak iki 1933 mezununu seçmişti.

Reşat Garan (Prof. Dr.) ileride aynı klinikte Kardiyoloji, Hematoloji, Nefroloji, Pnömoftizyoloji seksiyonlarının kurulmasını destekleyecek, kendisi Kardiyoloji ve Hematoloji ile ilgilenecekti.

Prof. Dr. Suphi Artunkal ise Diabet (Celâl Öker), Endokrinoloji (kendisi), Nükleer Tıp (kendisi), Genetik (Şefik Kayahan) ve Geriatri (Şefik Kayahan) seksiyonlarının kuruluşunu destekleyecekti.

Tedavi kliniğinde ihtisasını tamamlayan Celâl Öker, 1955'te doçentlik unvanını aldığı yıl Prof. Dr. Muzaffer Şevki Yener, Türk Diabetikler Cemiyetini kuracaktır. Doç. Dr. Celâl Öker, 1955'te kurulan bu dernekte genel sekreterlik yaptı.

Derneği, Taksim Talimhane'de Şoförler Cemiyeti misafir ediyordu. Derneğin kendisinin toplantı salonu ve binası yoktu.

1958'deki vefatından önce Prof. Dr. Muzaffer Şevki Yener, kendisine ait bir apartman dairesini, kendisinin kurmuş olduğu Diabet Cemiyetine bağışlamıştı.

Prof. Dr. Celâl Öker bu binadaki derneğin yürütülmesini ve geliştirilmesini üstlendi. İlk çalışma arkadaşlarından biri olan Dr. Ali İpbüker ile birlikte Adapazarı'nın Karasu ilçesinde Türkiye'deki ilk diabet taramasını gerçekleştirdiler. Daha sonra Dr. Raika Erkurt da Prof. Dr. Celâl Öker ile çalışmaya başladı. Benim Celâl Öker ile çalışmaya başlamam 1963'te oldu. 1965'te askerlik görevinden dönen Dr. Nazif Bağrıaçık, 1965'te diabet çalışmalarına başladı. Prof. Dr. Celâl Öker, diabet taramalarını 1959'dan, vefat tarihi olan 1976 yılına kadar sürdürdü. Ayrıca 1962 yılında başlattığı Diabet Tekâmül Kursları (şimdiki Ulusal Diabet Kongreleri) hâlen de devam etmektedir.

2- Prof. Dr. Erich Frank da 1958'de vefat etti. II. Dahiliye Kliniğinde diabetle ilgilenenler sonra da aynı yolda yürüdüler. Prof. Dr. Nebil Bilhan, Prof. Dr. Ferhan Berker, Prof. Dr. Ali Görpe, Prof. Dr. Nihat Bostancı, Prof. Dr. Özkan Sandalcı, Prof. Dr. Ayhan Arınık, Frank'ın kliniğinden yetişen Türk endokrinologlarıdır.

İleride Hacettepe Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Kliniği kurucu profesörlerinden olacak olan Prof. Dr. Şeref Zileli de aynı isimler arasında sayılmaktadır.

3- 1949'dan sonra III. Dahiliye Kliniği direktörlüğünden emekli olan Ord. Prof. Dr. Tevfik Sağlam'ın yerine, Ord. Prof. Dr. Ekrem Şerif Egeli direktör seçilmişti. Ekrem Şerif Hoca'nın kendisi de Prof. Dr. Müfide Küley de diabetle ilgileniyorlardı. Bu hocaları, ileride rektör olacak olan Prof. Dr. Haluk Alp izledi. 1960'dan sonra Haluk Alp, synalbumin-insülin antagonizmi ile ilgili çalışmalar yaptı. Yakın arkadaşı Prof. Dr. Ahmet Sevim Büyükdevrim ile birlikte III. Dahiliye Kliniğinde Endokrinoloji ve Metabolizma seksiyonunun kurucuları oldular. Benden bir yıl önce (1961) Tıp Fakültesi mezunu olan Prof. Dr. Ergin Sencer ve benden beş yıl sonra mezun olan Prof. Dr. Senay Molvalılar da onlara katıldı.

4- 1946 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi kurulmuştu. Yeni fakülteye giden, İstanbul Tıp Fakültesi 1946 mezunu Dr. Selahattin Koloğlu (Prof. Dr.) 1960'lı yıllardan sonra Ankara Tıp Fakültesinde endokrinoloji ve metabolizma çalışmalarına hız verecekti. Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Prof. Dr. Celâl Öker gibi diabet ve endokrinoloji alanında çok büyük ölçüde hizmet ve yararlılık gösterdi. Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan, Prof. Dr. Nuri Kamel, Prof. Dr. Nilgün Başkal, Prof. Dr. Ali Rıza Uysal onun kliniğinden yetiştiler.

Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Prof. Dr. Suphi Artunkal ile birlikte Türk Endokrinoloji Derneğinin kurucuları oldular (1965).

1964 yılında Ankara Tıp Fakóltesinden ikinci bir Tıp Fakóltesi, Hacettepe Tıp Fakóltesi doğdu.

Hacettepe Tıp Fakóltesinde Diabet ve Endokrinoloji kurucusu Prof. Dr. Şeref Zileli oldu. Onu Prof. Dr. Ferzan Telatar, Prof. Dr. Olcay Gedik, Prof. Dr. Nezaket Adalar ve Prof. Dr. Aydan Umsan izlediler.

Prof. Dr. Naci Bor, Hacettepe’de uzun yıllar pankreas fizyolojisi ve insülin sekresyonu üzerinde çalıştı.

1966 yılında emekli olan İhsan Aksan’dan sonra Dr. Şemsettin Bayram, Dr. Saliha Yalçın, Dr. Hayat Okan, Ankara Numune Hastanesinde diabet çalışmalarını devam ettirdiler.

5- 1950’li yıllarda Ege Üniversitesi ve Tıp Fakóltesi kuruldu. İstanbul’da III. Dahiliye Kliniğinden giden Prof. Dr. Vehbi Göksel, diabet ile yakından ilgili idi. Daha sonra Prof. Dr. Nail 19 Tartaroğlu özellikle tiroidoloji ile ilgilendi. Onları izleyen Prof. Dr. Taylan Kabalak, Prof. Dr. Mehmet Tüzün, Prof. Dr. Candeger Yılmaz. Ege Üniversitesi Tıp Fakóltesinde endokrinoloji ve diabet çalışmalarının ilkleri oldular.

6- Frank’ın kliniğinde yetişmiş olan Dr. Bedi Beler, emekli oluncaya kadar Vakıf Guraba Hastanesinde diabetoloji ile ilgilendi.

1972-1996 yılları

1967 yılında İstanbul Tıp Fakóltesi iki ayrı fakólteye bölündü. Cerrahpaşa I. Dahiliye Kliniği (Direktör: Prof. Dr. Osman Barlas) ve Haseki Tedavi Kliniği (Direktör Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat) Cerrahpaşa Tıp Fakóltesinin iki ayrı İç Hastalıkları Kliniği oldular.

Frank’ın çalışmış olduğu Vakıf Guraba’daki II. Dahiliye ile Tevfik Sağlam Paşa’nın çalışmış olduğu (Çapa) III. Dahiliye Kliniği de İstanbul Tıp Fakóltesinin dahiliye klinikleri oldular.

1972 yılında bu iki ayrı tıp fakóltesinin toplam dört kliniği, her fakólte içinde bir klinik olmak üzere birleştirildi.

III. Dahiliye, Vakıf Guraba'yı terk ederek Çapa'ya taşındı. Haseki Tedavi Kliniği 1972'de birleşmiş olduğu Cerrahpaşa Dahiliye Kliniği ile ancak 1978'de aynı binada toplanabildi.

1973 yılında Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat, 1976 yılında Prof. Dr. Celâl Öker, 1978 yılında Prof. Dr. Suphi Artunkal vefat ettiler.

1950'li yıllardan beri Prof. Dr. Celâl Öker ile çalışma arkadaşı olan Prof. Dr. Fikret Biyâl, 1987 yılına kadar Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Diabet seksiyonunu yönetti. Endokrinoloji seksiyonu Prof. Dr. Suphi Artunkal'ın vefatından sonra Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu tarafından yönetildi. Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu, Suphi Artunkal Hoca'nın kurmuş olduğu seksiyonlar arasında daha çok Nükleer Tıp ile ilgilenirdi. 1986'da Nükleer Tıp Anabilim Dalı Başkanı olunca, 1988'de Prof. Dr. Tarık Kapıcıoğlu ve Prof. Dr. Vensan Seyahi ile birlikte Endokrinoloji Bilim Dalından ayrıldılar. 1988 ile 1998 arasında Diabet seksiyonu Prof. Dr. Nazif Bağrıaçık tarafından yönetildi. 2001 yılında, Prof. Dr. Hüsrev Hatemi'nin İç Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanlığı döneminde, Endokrinoloji ve Diabet birleştirildi.

İstanbul Tıp Fakültesinde de kısa bir süre sonra aynı işlem yapıldı.

İstanbul Üniversitesi dışındaki fakültelerde her iki bilim dalı zaten bir arada çalıştıklarından birleşme işlemine gerek yoktu.

1995'te Ankara'da Ulusal Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği kurulunca, 1965'te kurulmuş olan ilk Ulusal Endokrinoloji Derneği kendini feshetti.

Bu iki derneğin birleşmesiyle Ulusal Endokrinoloji Derneğinin kuruluş tarihi otuz yıl geriye alınmış oldu.

1955'te kurulan Türk Diabet Cemiyeti, Prof. Dr. Celâl Öker'in hatırası olan diabet kongrelerini 1998'e kadar tek başına devam ettirdi.

1996'da Prof. Dr. Temel Yılmaz'ın kurduğu Türkiye Diabet Vakfı, Ulusal Diabet Kongreleri'nin birlikte düzenlenmesi başvurusu yaptı. 1998 Diabet Kongresi'nde Prof. Dr. Nazif Bağrıaçık, Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Prof. Dr. Temel Yılmaz ve Prof. Dr. Hasan İlkova toplanarak, kongreleri birlikte düzenleme kararı aldılar. 1999'da Sheraton (şimdi Ceylan) Oteli'nde düzenlenen kongreden beri, Türk Diabet Cemiyeti ve Türkiye Diabet Vakfı, Ulusal Diabet Kongrelerini birlikte düzenliyorlar.

Bu kitapçıkta, diabetoloji tarihi yanında, endokrinoloji tarihimiz hakkında da bilgiler vermeye çalıştım. Endokrinoloji tarihimizin, 1996 sonunda katılan genç kişiliklerinden söz ettim.

Aynı genç meslektaşlar, diabetolojinin de gençleridir.

1995'ten bu yana Türkiye'de Endokrinoloji ve Metabolizma Bilimi, dikkat çekici bir gelişme gösterdi. Son dönemin tarihçesini de gençlerden bekliyorum.

Endokrinoloji Derneğinin (1964 -1980) Etkinlikleri

Endokrinoloji Derneğinin kuruluşuna karar verilmesi 1964 yılında oldu. O dönemin Dernekler Kanunu'na göre işlemler yapılmış ve İçişleri Bakanlığının kuruluş onayı beklenirken, 1964 Eylülünde Derneğin ilk bilimsel toplantısı Ankara'da düzenlendi.

İlk Bilimsel Toplantı

24 Eylül 1964

Derneğin kurucularından Prof. Dr. Suphi Artunkal'ın açılış konuşması ile başlandı. Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Doç. Dr. İrfan Urgancıoğlu, Uz. Dr. Tarık Kapıcıoğlu, Doç. Dr. Vensan Seyahi, Prof. Dr. Fevzi Renda, Dr. O. Yörükoğlu, Dr. Y. Tarcan, Dr. E. Ergun, Dr. S. N. Yörükoğlu, Dr. A. M. Cambazoğlu, Prof. Dr. Şefik Kayahan, Uz. Dr. Aram Sukyasyan, Dr. Yıldırım Aksu, Doç. Dr. Yusuf Keçecioğlu, Dr. A. Ünal, Dr. Kevork Kuyumcuyan, Doç. Dr. Ali Görpe, Doç. Dr. Nejat Ayberk'in katkılarıyla tek gün süren bu toplantıda on iki bildiri okundu. Bu toplantının tam metinleri, Organon firması tarafından bastırıldı. Bende olan birkaç nüshadan birini, emekli olurken (Ocak 2006) Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Merkez Kitaplığı'na teslim ettim.

İkinci Toplantı

11 Ekim 1975

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İstanbul

Onursal Başkan: Prof. Dr. Suphi Artunkal

Başkan: Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu

Genel Sekreter: Doç. Dr. Hüsrev Hatemi

Bu ikinci toplantıda, yurtdışından misafir olarak Prof. Dr. G. F. Joplin (Hammersmith-Londra) ilk konuşmayı yaptı. Sabah 09:30'da başlayan toplantı, akşam 17:00'da sona erdi.

Ankara'dan katılanlar: Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Doç. Dr. Gürbüz Erdoğan, Biyokimya Uz.: Bilkay Koloğlu idi.

3. Endokrinoloji Günü

23 Ekim 1976

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İstanbul

Onursal Başkan: Prof. Dr. Suphi Artunkal

Başkan: Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu

Genel Sekreter: Doç. Dr. Hüsrev Hatemi

Bu kongrenin de yabancı misafiri Prof. Dr. G. F. Joplin idi.

Ankara'dan katılanlar: Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Doç. Dr. O. Gedik, Prof. Dr. Nihat Bilginturan, Doç. Dr. Gürbüz Erdoğan, Uz. Dr. Nuri Kamel, Prof. Dr. Nurhan Avman.

Erzurum'dan katılanlar: Prof. Dr. Münip Yeğin, Uz. Dr. Edip Keha, Prof. Dr. Kamil Tanyeri.

4. Endokrinoloji Günü

14 Mayıs 1977

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi

Başkan: Prof. Dr. Selahattin Koloğlu

Genel Sekreter: Prof. Dr. Alim Uzunlumoğlu

Sabah 09:30'da başlayan toplantı, 18:00'a kadar devam etti. İstanbul'dan çok sayıda konuşmacı ve Ege Üniversitesinden Prof. Dr. Nail Tartaroğlu katıldılar.

5. Endokrinoloji Günü

22 Ekim 1977

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İstanbul

Başkan: Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu

Genel Sekreter: Doç. Dr. Hüsrev Hatemi

Yabancı konuşmacılar: St. Thomas Hastanesinden Prof. Dr. Peter Sönksen ve Basel'den Dr. Alain Audibert idi.

6. Endokrinoloji Günü

14 Ekim 1978

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İstanbul

Başkan: Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu

İkinci Başkan: Prof. Dr. Erol Düren

Genel Sekreter: Prof. Dr. Hüsrev Hatemi

Misafir konuşmacılar: Dr. Selwyn Taylor (Operatör Dr.), Dr. G. F. Joplin ve Dr. Audibert idi. Tebliğ sayısı çok arttığından A ve B salonlarına bölünerek bir günde otuz bildiri sunuldu.

7. Ulusal Endokrinoloji Kongresi

24-28 Mayıs 1979

Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi

Kongre adını alan ilk Endokrinoloji Toplantısı 1979'da, Ankara Tıp Fakültesi Morfoloji Salonu'nda düzenlendi.

Misafir konuşmacılar: Dr. G. M. Besser (Londra) ve Dr. S. J. Nillius (İsveç) idi.

8. Ulusal Endokrinoloji Kongresi

13 Ekim 1979

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İstanbul

Yine iki salonda düzenlenerek bir gün sürdü. Misafir konuşmacı Prof. Dr. Lubetzki (Fransa) idi.

9. Endokrinoloji Günü

25 Ekim 1980

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi İstanbul

Başkan: Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu

Genel Sekreter: Prof. Dr. Hüsrev Hatemi

Misafir konuşmacı: Dr. Manuel Neves-e-Castro (Hollanda).

1980 Sonrası

1981 yılında Atatürk'ün 100. doğum yılı kutlamaları çerçevesinde Ankara'da bir kongre düzenlendi. (Prof. Dr. Selahattin Koloğlu) 1980-1990 arasında en önemli etkinlik 1985 yılında Prof. Dr. Selahattin Koloğlu'nun Çeşme'de düzenlediği ve Balkan Endokrinoloji Derneğinin de katıldığı büyük kongre oldu.

1986'da Cerrahpaşa'da son Endokrinoloji Günü düzenlendi.

1987'de Endokrinoloji Sempozyumu'nu "İstanbul Tıp Fakültesi Kurultayı" çerçevesinde Prof. Dr. Senay Molvalılar düzenledi. Bundan sonra üç yıl belli bir etkinlik yapılamadı.

1990 yılında Hacettepe Tıp Fakültesi (Prof. Dr. Olcay Gedik) güzel bir kongre düzenledi. Böylece Ulusal Endokrinoloji Derneğinin kurulacağı 90'lı yıllar başlamış oluyordu. Ben otuz yılın çok iyi bir tanığıyım.

1995'te başlayan dönemde yaşlanmaya başlamıştım. Endokrinoloji Derneğimiz belgeleri sağlarsa ikinci dönemin tarihçesini de yazmak zevk olur. Fakat daha doğru olan, bu dönemi genç bir meslektaşın yazmasıdır.

Birinci Dönemin Diğer Etkinlikleri

10 Mayıs 1975 Cumartesi günü, Eskişehir'de 800 yataklı Hava Hastanesinde Tiroid Hastalıkları Sempozyumu düzenlendi.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden İstanbul ve Ankara Tıp Fakültelerinden konuşmacılar vardı.

Henüz Tıp Fakültesine kavuşmamış olan Eskişehir'de bu akademik toplantı, çok sıcak bir ilgiyle karşılandı.

Prof. Dr. Erol Düren'in Endokrinoloji Derneğinin 20. Yılı Konuşması (1984)

Muhterem Meslektaşlarım,

Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve Endokrinoloji Derneğinin düzenlediği bugünkü 12. Endokrinoloji Günü derneğimizin 20. kuruluş yılına rastlamaktadır. Türkiye'de endokrinoloji biliminin gelişimini «Suphi Artunkal» adından soyutlamaya imkan yoktur. Endokrinolojinin gelişmesine katkıda bulunan her atılımda, onun varlığı karşımıza çıkar.

Türkiye'de endokrinoloji ile uğraşanları bir araya toplama amacı ile bir dernek kurma fikrini ortaya atan da odur. Bazı insanlar akıllıdır, yalnız günün sorunları içinde bunalmaz, geniş bir bakış açısı ile, geleceğin ihtiyaçlarını fark eder ve onların gerçekleşmesi ve sağlanması için o sırada birçoklarının sebebini anlamadığı girişimlerde bulunur.

Bazı insanlar da şanslıdır pek çok şeyin farkında değil iken onları böyle insanların yanına koyar. İşte böyle bir şansla kendimi Artunkal'ın yanında bulduğum zaman, bir cerrah olarak endokrinolojinin ilginç olabileceğine inandırıldım. İngiltere'de bana ziyaret etmemi tavsiye ettiği merkeze başvurduğum zaman, Artunkal adının sihirli bir anahtar gibi bütün kapıları açtı-

ğını gördüm. 1964 yılında bu telkinlerle yönlendirilmiş olarak, Türkiye Endokrinoloji Derneğinin kurulması gerektiğini söylediği zaman da ona uyduk ve dediklerini yaptık.

Artunkal'ın bizlere emaneti olan bu endokrinoloji derneği etkinliğini ve bilimsel düzeyini ne kadar yükseltirsek o kadar amacını gerçekleştirmiş oluruz.

Bu hislerle dolu olarak XII. Endokrinoloji Günü'ne hoşgeldiniz diyorum ve başarılı olmasını diliyorum.

Türkiye'de Endokrinoloji ve Metabolizma Bilim Dallarının Kısa Tarihçesi

Türkiye'de ve genel olarak Türk uygarlık tarihinde, Endokrinoloji ve Metabolizma bilim dallarının tarihçesini bazı dönemlere ayırarak incelemek uygun olur.

- 1- İslam öncesi dönem
- 2- İslam Tıbbı ve 1071-1827 arası Anadolu Tıp Uygulama ve Eğitimi
- 3- 1827-1933 arası
- 4- 1933-1970 arası
- 5- 1970 sonrası (yakın devir)

Birinci dönem, sadece tütsü yapmak ve şamanizme özel âyinler düzenleyerek hastalıkları kovmak değildir. Baskı ve Kam denen kişiler (ileride bunlara afsuncu denecektir) böyle uygulamalar yaparken otacılar (herbalistler) ot ve köklerle hastalıkları tedavi etmeye çalışıyorlardı.

İkinci dönem, Türklerin İslam dinini kabul etmesiyle başlamıştır. Artık Türk toplulukları Uzakdoğu Budist uygarlığı (Uygurlar) veya Şamanizm şeklindeki yerel medeniyetten, Akdeniz medeniyetine açılmıştır.

Akdeniz Medeniyeti Eski Mısır, Harran bölgesi gibi doğu ülkelerinde başlamış, Grekler, Romalılar bu medeniyete yeni açılımlar sağlamıştır. İran'ın İskender orduları tarafından yenilgiye uğratılmasından sonra, Ortadoğu'da kurulan Helenistik devletler aracılığı ile, İran uygarlığı ile de sentezler yapmış ve Çin sınırlarına kadar Akdeniz medeniyetinin etkileri ulaşmıştı. Türkler İslam

dinini kabul ettiklerinde Akdeniz Medeniyeti Asya'daki etkilerini başlatması üzerinden bin yıl geçmişti. Müslüman olan Türkler, artık kitaplarında geometriden, Euklides'ten ve Aristo'dan bahsediyorlardı. Bu açıdan, henüz bu isimleri hiç tanımamış olan Hindistan, Çin, Japonya'dan daha günümüze yakın durumda idiler. Galenos Türk uygarlığında "Hekim Câlinus" Hippokrates "Hekim Bukrat" olmuştu. Aristoteles çok saygı duyulan bir isimdi. "Aristotalis" veya ilk üstad anlamında "Hâce-i Evvel" şeklinde anılıyordu.

Türk Tıbbı, 1827'ye kadar, İbni Sina, Râzi gibi büyük hekimlerin dolayısı ile Akdeniz uygarlığının Tıp bilimi ile özdeşleşti. 15. yüzyılda, Avrupa ülkelerinde sadece eski Yunan, Roma ve İslam hekimlerinin tıp bilimi ile yetinilmeyip, yeni gözlemler ve yeni anatomik keşiflere dayanan bir tıp bilimine yöneliş başladı.

Bizim tıp medreselerinde öğretilen tıp, 15-16. yüzyıla kadar Batı ülkeleriyle aynı tıp iken, 16. yüzyıldan sonraki keşifler ve yenilikler izlenmediğinden, 16, 17 ve 18. yüzyılın ilk yarısında biz gerilerde kalmıştık.

18. yüzyılın ikinci yarısında, yetersiz de olsa, Batı tıp bilimi ile aramızdaki açığı kapatma çabaları başladı.

Bu, devlet desteğiyle değil, bazı hekimlerin uzak görüş sahibi olmaları ile gerçekleşti.

18. yüzyılın ikinci yarısında Hekimbaşı Suphizade, Harvey'in kan dolaşımı eserini, yüzyıl gecikme ile, Türkçeye çevrilmiş olarak Topkapı Sarayı'na sundu. Yine aynı dönemde, geleneksel bir Türk hekimi olan Abbas Vesim Efendi, Düstur-ül Vesîm adlı iki ciltlik eserini yazdı. Abbas Vesim Efendi, Beyoğlu'ndaki Rum, İtalyan, Levanten hekimlerle görüşüyor, Batı tıbbından da haberler alıyordu. 19. yüzyıl başlarında, bizde çağdaş Tıp Eğitimi henüz başlamamışken, Şanizade Ataullah Efendi, devlet desteği ve teşviki olmadan kendi öğrendiği Fransızcası ile Batı tıp bilgilerini Osmanlı Müslüman toplumuna taşıyordu. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Hristiyan toplumlar, Batı tıbbı ile ilişkileri daha önceden kurmuşlardı.

Mekteb-i Tıbbiye 1827 yılında kurulmuş, fakat o devre göre çağdaş olan Tıp Eğitimi'nin başlaması 1839'da, Alman Hekim Bernard'ın davet edilmesi ile gerçekleşmiştir. Bernard ile birlikte, Mekteb-i Tıbbiye'nin öğretim dili Fransızca olmuş, 1870'de Mekteb-i Tıbbiye-yi Mülkiye kurulmuştur.

1871 yılında, 1839'da kurulmuş olan Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahâne (askeri) ve 1870 yılında kurulan Mekteb-i Tıbbiye-yi Mülkiye okullarında Türkçe eğitim

kararı alınmış, yetersiz olan Türk Tıp literatürünün yeterli hâle getirilmesi için, ders kitabı yayımlanma faaliyeti başlatılmıştır.

Daha önce 1856 yılında, bugünkü adı Türk Tıp Derneği olan “Cemiyet-i Tıbbiye-yi Şâhâne” kurulmuş (Société de Médecine Impériale) ve toplantı dili Fransızca olarak kabul edilmiş, yayımlandığı dergi olan “Gazette Médicale d’Orient”ın dili de Fransızca olmuştur. 1856-1926 yılları arasında durum böyle devam etmiş. Cumhuriyet döneminde derneğin dili Türkçe olarak tüzük değişikliği yapılmıştır.

1861 yılında bu derneğin dergisi olan Gazette Médicale d’Orient sayfalarında, bizdeki ilk endokrinoloji makalesini görüyoruz. Binbaşı Ahmet Bey (ileride Ahmet Remzi Paşa olacak) tarafından yazılan bu makale, bir vaka takdimidir. Bir diabetes insipidus vak’ası sunulmaktadır.

Prof. Dr. Cemil Topuzlu’nun kendisinin topladığı ve Sultan Abdülhamid’e sunduğu yayınları arasında 7 tiroidektomi vakası vardır. Bu da, endokrinoloji tarihimiz açısından çok değerli bir belgedir.

Cumhuriyet öncesi dönem için, başka değerli bir kaynak da, Dârülfünun Tıp Fakültesi Mecmuası’dır (günümüzdeki adı İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi). Bu derginin 1923 cildinde ileride “Prof. Dr. Necmettin Yazar” adı ile anılacak olan Necmettin Rıfat Bey, insülinin keşfedildiğini duyurmaktadır.

20. yüzyıl başlarından 1943 yılına kadar İstanbul Üniversitesinde Fizyoloji muallimi olan Prof. Dr. Kemâl Cenap Berksoy, bizde insülin ve sekretin ile ilk defa ilgilenen fizyologdur.

Paris Tıp Fakültesi profesörlerinden Marcel Labbé’nin 1922 yılında İstanbul’a gelerek konferans verdiğini (24 Eylül-16 Ekim 1922) aynı yıl yapılan bir yayından öğreniyoruz.

Bu konferanslar, o yıllarda, konu ile ilgilenen gençlerin Doç. Dr. Necmettin Rıfat, Dr. Muzaffer Şevki (Yener) ve Dr. Süheyl Bey’in (ileride Prof. Dr. Süheyl Ünver) diabet konusuna yönelmelerine yol açtı. Bu isimlerden Prof. Dr. Muzaffer Şevki Yener, 1935 yılında Türk Diabetikler Cemiyetini kuracaktır (bugünkü adı Türk Diabet Cemiyeti). Diabet konusunda Türkiye’nin ilk derneğidir. Bu derneğin binasının çekirdeği olan apartman dairesi de Prof. Dr. Muzaffer Şevki Yener tarafından bağışlanmıştır.

1935 yılında Doç. Dr. Muzaffer Esat Güçhan ve Doç. Dr. Sadi Irmak (ileride başbakan olacak olan Ord. Prof. Dr. S. Irmak) tarafından “İç ifraz guddeleri-

Physiologie ve Klinik” adlı bir kitap yayımlanmış ve 1939’da ikinci baskısı yapılmıştır.

1935 yılında bugünkü Üsküdar Ana Çocuk Sağlığı Merkezinde, ilk defa bir çocuk diabetinde insülin kullanan hekim, 1986’da kaybettiğimiz Prof. Dr. Sezai Bedrettin Tümay’dır. Bu uygulamasını yayımlamıştır.

1933’te Üniversite Reformu ile Türkiye’ye gelen ve vefatına kadar İstanbul Tıp Fakültesi II. Dahiliye Kliniğinde (Bezmiâlem Vakıf Guraba Hastanesi) çalışmalarına devam eden Prof. Dr. Erich Frank, Türkiye’de diabetoloji alanında bir canlandırma etkisi yapmıştır. Kendisi de endokrinoloji tarihimizin önemli isimlerinden biri olan Prof. Dr. Ferhan Berker, İstanbul Tıp Fakültesinde Klinik Laboratuar alanında Kurt Steinitz yardımıyla ilerlemeler sağlamış, kendisi ile beraber gelen diyet hemşiresi Elsa Wolff yardımı ile de “Pratik Diyetetik” kitabı yayımlanmıştır. Frank, Türkiye’ye gelişinden önceki yıllarda, ilk guanidin türevi olan silubin ile oral antidiabetik alanında da çalışmıştır. “Karbonhidrat Metabolizması Patolojisi” başlıklı eseri 1949 yılında, Prof. Dr. Ferhan Berker tarafından dilimize çevrilmiş ve Mazlum Kitabevi tarafından yayımlanmıştır.

Prof. Dr. Aykut Kazancıgil’in “Türk Jinekoloji Bibliyografyası” ve Prof. Dr. Vural Solok’un “Türk Üroloji Bibliyografyası” adlı eserleri de jinekolojik ve androjenik endokrinoloji tarihini yazacak olanlara ışık tutacak eserlerdir. Prof. Dr. Selahattin Koloğlu da endokrinoloji tarihimiz hakkında, 1984 yılında bir makale yayımlamıştır.

Jinekolojik endokrinoloji alanında ilk yazılar, Prof. Dr. Besim Ömer (Paşa) tarafından yayımlanmıştır. Nevsâl-i Âfiyet (Sağlık Yıllığı) başlıklı yıllıklar, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında, oldukça özenli bir şekilde, Besim Ömer Paşa tarafından yayımlanmışlardır. 1928’de Dr. Cemâl Zeki Önal tarafından bastırılarak Dr. Refik Münir Bey’e ithaf edilen “Kadın Rahatsızlıkları” adlı kitapta, Türkiye’de genç kızlarda menarş yaşı dağılımını “histogram” şeklinde gösterilmiştir.

Bizde endokrinolojinin hiç unutulmaması gereken önemli isimlerinden birisi de Prof. Dr. Suphi Artunkal’dır (1907-1978). Prof. Dr. Suphi Artunkal, şimdiki adı İstanbul Üniversitesi Kardiyoloji Enstitüsü olan Haseki Tedavi Kliniğinde çalışmış, Ord. Prof. Dr. Sedat Tavat’ın direktör olduğu yıllarda, 1953 yılında endokrinolojiye ilgi duymuş, aynı zamanda 1950’li yıllarda Türkiye’ye giren radyoizotop yöntemlerinin (Nükleer Tıp) kurucularından olmuştur. 1965 yılında

Prof. Dr. Suphi Artunkal, Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Prof. Dr. Vehbi Göksele tarafından kurulan Türkiye'nin ilk Endokrinoloji Derneği olarak 1995 yılına kadar aktif olmuşlardır.

Bu dernek kesinlikle yerel bir "İstanbul Derneği" değildir. İlk Ulusal Endokrinoloji Derneğidir. şimdi yaşı elli üzerinde olan bütün endokrinologlar, 1995 yılına kadar bu derneğin üyesi olmuşlardır.

1995'te Ankara'da ikinci bir Endokrinoloji Derneği kurulduğu öğrenilince "Endokrinoloji alanında bir ikiye bölünme olayı yaşanmasın" düşüncesi ile ilk Endokrinoloji Derneği kendisini feshetmiştir. Bu iyi niyetli fesih olayından sonra Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, yeni derneğin başkanı olan Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan'a başvurarak ilk derneğin tarihine sahip çıkılmasını istemiş, bu talebin kabul edilmesi ile, yeni kurulan derneğin kuruluş tarihi 1965 sayılmış ve eski derneğin etkinliklerine sahip çıkılmış; otuz yıllık bir geçmişin boşa gitmesi önlenmiştir.

Ankara Tıp Fakóltesi Türkiye'nin ikinci Tıp Fakóltesi olarak 1946 yılında kurulmuştur.

Üçüncü Tıp Fakóltemiz Ege Üniversitesi Tıp Fakóltesidir.

Hacettepe Tıp Fakóltesi Ankara Üniversitesine bağlı olarak kurulan Hacettepe Tıp Fakóltesi ile başlamıştır.

Ankara'da özellikle Endokrinoloji ile ilgilenen ilk hekim Prof. Dr. Selahattin Koloğlu'dur.

Ankara'da ilk diabetoloji çalışmaları, Ankara Numune Hastanesinde Dr. İhsan Aksan tarafından başlatılmıştır. Dr. Aksan ile birlikte çalışan hekimler Dr. Saliha Yalçın, Dr. Hayat Okan, Dr. şemsettin Bayram'dır. 1961 yılında İhsan Aksan ve arkadaşları tarafından yayımlanan "şeker Hastalığı ve Tedavisi, Ajanstürk Matbaası 1961" bizdeki ilk diabet monografilerinden biridir.

1995 yılındaki durum

İstanbul Tıp Fakóltesi: 1950'li yıllardan beri Prof. Dr. Nebil Bilhan, Prof. Dr. Haluk Alp, Prof. Dr. Sevim Büyükdevrim, daha önce adını andığımız Prof. Dr. Ferhan Berker ve Prof. Dr. Ali Görpe endokrinoloji bilim dalında çalışmalar yapıyorlardı.

1960'lı yıllarda Prof. Dr. Nihat Bostancı, Prof. Dr. Ayhan Arınık, Prof. Dr. Özkan Sandalcı, Prof. Dr. Ergin Sencer, Prof. Dr. Senay Molvalılar bu isimlere katıldılar. Henüz endokrinoloji bilim dalları yoktu. Bütün Türkiye'de bilim dalları yerine yarı resmi olarak "seksiyonlar" vardı. 1980'den sonra kabul edilen Üniversiteler Kanunu ile, bilim dalları resmileşti. 1980'li yıllarda özellikle Diabetoloji alanını seçmiş olan Prof. Dr. Temel Yılmaz, Prof. Dr. Sevim Büyükdevrim ile çalışmak üzere, Cerrahpaşa Tıp Fakültesinden İstanbul Tıp Fakültesine geçti. Yine 1980'li yıllarda, İstanbul Tıp Fakültesi Endokrinoloji kadrosuna Prof. Dr. İlhan Satman ve Prof. Dr. Nevin Dinççağ katılmış idiler.

1955'ten beri, Türk Diabet Cemiyeti, Türkiye'nin diabetoloji alanındaki tek kuruluşu iken, 1997'de Prof. Dr. Temel Yılmaz "Türkiye Diabet Vakfı"nı kurdu.

1999'dan başlayarak, Türk Diabet Cemiyeti ile Türkiye Diabet Vakfı, Ulusal Diabet Kongreleri'ni birlikte düzenlemeye başladılar.

Marmara Tıp Fakültesinde Hacettepe'den gelmiş olan Prof. Dr. Sema Akalın, endokrinoloji diabetoloji alanında çalışıyor ve uzman yetiştiriyorlardı.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde Diabetoloji seksiyonunda Prof. Dr. Nazif Bağrıaçık, Prof. Dr. Hasan İlkova ve Prof. Dr. Uğur Görpe çalışıyordu. Endokrinoloji ve Metabolizma "seksiyonundan" 1988'de ayrılan Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu, Nükleer Tıp Anabilim Dalı Başkanlığını tercih etmişti. 1995 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Endokrinoloji ve Metabolizma bilim dalında Prof. Dr. Hüsrev Hatemi, Prof. Dr. Sadi Gündoğdu ve Prof. Dr. Üstün Korugan çalışıyorlardı.

Ankara Tıp Fakültesinde Endokrinoloji ve Diabetoloji ayrı değildi. 1946 mezunu olan Prof. Dr. Selahattin Koloğlu emekli olmuş, uzun zamandır onunla çalışan Prof. Dr. Âlim Uzunâlimoğlu, Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan, Prof. Dr. Nuri Kamel, Prof. Dr. Nilgün Başkal, Prof. Dr. Ali Rıza Uysal, Doç. Dr. Yalçın Aral çalışıyorlardı. Bu gruptan olan Prof. Dr. Metin Aslan, Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne geçmiş ve orada Prof. Dr. Nuri Çakır ile birlikte çalışıyordu.

Hacettepe Tıp Fakültesinin kuruluş yıllarında, İstanbul Tıp Fakültesinden Prof. Dr. Şeref Zileli, Hacettepe'ye gelerek endokrinoloji çalışmalarının temelini atmış, onu izleyen endokrinolog ise Prof. Dr. Ferzan Telatar olmuştu. 1970'li yıllarda Prof. Dr. Olcay Gedik, Prof. Dr. Nezaket Adalar, Prof. Dr.

Aydan Umsan, Prof. Dr. Telatar'ın çalışma arkadaşları oldular. Daha sonra onlara Prof. Dr. Tomris Erbaş ve Prof. Dr. Alper Gürlek eklendi.

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi endokrinoloji çalışmaları, diabetoloji alanında Prof. Dr. Vehbi Göksel, tiroidoloji alanında Prof. Dr. Nail Tartaroğlu ile başlamıştı. 1960'lı yıllardan sonra Prof. Dr. Taylan Kabalak, Prof. Dr. Mehmet Tüzün, Prof. Dr. Candegir Yılmaz bütün endokrinoloji dalları ile ilgilenen tam bir bilim dalını geliştirdiler.

Dokuz Eylül Üniversitesinde 1990'lı yılların başında endokrinoloji çalışmaları başladı (Prof. Dr. Sevinç Biberoglu ve Prof. Dr. Sena Yeşil tarafından).

İzmir'de Dr. Ali Akbaş'ın Diabet Hastanesi kurma ve yönetme başarısı da dikkate değer.

Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesinde endokrinoloji çalışmaları Prof. Dr. Ayhan Arınık tarafından başlatılmış, 1970'li yıllarda Prof. Dr. Şazi İmamoğlu ve daha sonra da Prof. Dr. Ercan Tuncer ve Prof. Dr. Erdinç Ertürk ona katıldılar.

1995'teki durum

Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi (Prof. Dr. Fahrettin Keleştimur, Prof. Dr. Fahri Bayram) Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi (Prof. Dr. Mithat Bahçeci) Gülhane Askeri Tıp Akademisi (önce Prof. Dr. Orhan Sargın daha sonra Prof. Dr. Cemal Tansı, Prof. Dr. Mehmet Ali Gündoğan, Prof. Dr. Ahmet Çorakçı, Prof. Dr. Mustafa Kutlu) gibi isimlerden bahsetmeden, Türkiye Endokrinoloji Tarihçesi yazılmış sayılamaz.

Ben bu çalışma ile 1995'e kadar ve sadece ana hatları belirtmeye çalıştım.

1995-2000 arası

1995'ten sonra, İstanbul, Ankara ve İzmir dışındaki fakültelerde kurulmuş olan endokrinoloji birimlerinin gelişmesiyle, Sağlık Bakanlığı ve SSK hastanelerinde de endokrinoloji servis ve polikliniklerinin kurulmasıyla,

endokrinoloji bilimi çok süratli bir gelişme gösterdi. Anadolu niversitesinde (Eskişehir) Prof. Dr. Belgin Efe, çalışmalarına 1980'li yıllarda balamıtı. Rektör Prof. Dr. Esat Erenoğlu'nun destekleri ile Anadolu niversitesinde Prof. Dr. Efe tarafından Endokrinoloji Bilim Dalı kuruldu ve geliştirildi.

Trakya niversitesinde (Edirne) 1980'li yıllarda, aynı zamanda İç Hastalıkları uzmanı olan Nükleer Tıp uzmanı Prof. Dr. akir Berkarda tarafından, tiroidoloji ile ilgili uygulamalar balatılmıtı.

Daha sonra Prof. Dr. Armağan Tuğrul ve Doç. Dr. Betül Uğur, Doç. Dr. Ender Arıkan ve Dr. Sibel Güldiken tarafından Endokrinoloji ve Metabolizma Bilim Dalı geliştirildi.

ukurova Tıp Fakültesinde, endokrinoloji ve metabolizma alımaları Prof. Dr. Mustafa Koçak tarafından balatılmıtı.

Hâlen Prof. Dr. Tamer Tetiker ve Doç. Dr. Murat Sert tarafından, başarıyla ve özenle sürdürülmektedir.

Ayrıca Mersin'de, Dr. Ahmet Arslan bir Diabet Hastanesi kurmuştur.

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesinde, Prof. Dr. Ümit Karayalçın, Prof. Dr. Mustafa Kemâl Balcı ve Doç. Dr. Hasan Altunba'ın büyük hizmetleri oldu, hâlen de sürmektedir.

Atatürk niversitesinde Prof. Dr. Güngör Akçay'ın, Gaziantep'te Prof. Dr. Yalçın Kepekçi'nin ve Prof. Dr. Mustafa Araz, Prof. Dr. Ersin Akarsu'nun emekleri ve hizmetleri de aynı derecededir. Kocaeli niversitesinde Prof. Dr. Berrin Çetinarslan, Doç. Dr. Zeynep Cantürk ve Doç. Dr. İlhan Tarkun'un Sağlık Bakanlığı Hastanelerinde ve özellikle diabetoloji alanında Doç. Dr. Rt Sertel'in, Doç. Dr. Serdar Güler'in, Doç. Dr. Yüksel Altuntaş'ın, Dr. Eşref zer'in, Prof. Dr. Aytekin Oğuz'un, Doç. Dr. Yalçın Aral'ın unutulmaz emekleri vardır.

1996'dan sonra kurulan Türkiye Diabet Vakfının, diabetolojiye de, diabetiklere de yararlı hizmetler yaptđı yadsınamaz.

Selçuk niversitesinde endokrinoloji Prof. Dr. Ahmet Kaya ile balamı ve sonra aynı bilim dalına Doç. Dr. Sait Gnen katılmıştır.

Kafkas niversitesinde (Kars) en yeni endokrinoloji birimi faaliyete balamıtır ve Yrd. Doç. Dr. Didem Tatekin tarafından yürütülmektedir.

Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde 1995'ten sonraki dönemde, Prof. Dr. Hüsrev Hatemi (2006'da emekli), Prof. Dr. A. Sadi Gündoğdu, Prof. Dr. Ertuğrul Taşan, Prof. Dr. Özer Açıbay özellikle endokrinoloji alanında çalışmışlardır.

Diabetoloji alanında da, Prof. Dr. Hasan İlkova, Prof. Dr. Üstün Korugan, Prof. Dr. Uğur Görpe, Prof. Dr. Volkan Yumuk'un geliştirici ve verimli çalışmaları olmuştur, hâlen de sürmektedir.

Bu çalışma "tam bir yapıt" olmak iddiasında değildir. Muhakkak ki adını anamadıklarımız da vardır.

1995 yılından sonraki tarihçenin hazırlanmasını özellikle Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneğinden bekleriz.

Kaynaklar

1. Hayrullah Efendi. Makalat-ı Tıbbiye-i Şahane 1839'da Fransızca eğitime geçmiştir. Daha önce geleneksel eğitim görmüş bir hekim olan Hayrullah Efendi, 1839'da Bernard'ın yanında tıp doktorası yapmıştır. 1843 tarihli Makalat-ı Tıbbiye, onun doktora tezidir. 1843 yılı aynı zamanda Dr. Bernard'ın ölüm tarihidir.

2. Djemil Pacha (Cemil Topuzlu) Mémoires et Observations Médicales. Imprimerie Loeffler Constantinople 1907. (Cemil Paşa'nın Abdülhamid'e sunmuş olduğu Fransızca yayın)

3. Hatemi H, Kazancıgil A: Kemâl Cenab Berksoy. Tıp Tarihi Araştırmaları 2. cilt. 1987

4. Frank E. Karbonhidrat Metabolizması Patolojisi (çeviren Ferhan Berker) Mazlum Kitabevi 1949 İstanbul

5. Labbé M. Darülfünun Tıp Fakültesinde verilen Konferanslar (Arap harfleri ile) Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye Matbaası 1922, İstanbul

6. Koloğlu S. Türkiye'de Endokrinolojinin Gelişimi. Endokrinoloji Yıllığı 1984, Özgür Matbaacılık 1984 İstanbul

7. Besim Ömer. Nevsâl-i Âfiyet Âlem Matbaası İstanbul, Hicri 1315 (1899 Milâdi)

8. Besim Ömer. Nevsâl-i Âfiyet. Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1322 (1906)

9. Cemal Zeki. Kadın Rahatsızlıkları Kader Matbaası, İstanbul 1928.
10. Wolf E. Pratik Diyetetik. Çeviren Dr. Sadri Yen ve Atıf. İstanbul Kitabevi, 1942
11. Biyâl F, Hatemi H. İstanbul Üniversitesi ve Türk Diabet Cemiyeti tarafından ortak düzenlenen Diabet Kongreleri. Diabet Yıllığı no 3. İstanbul 1986, s:331
12. Biyâl F. Cerrahpaşa Diabet Günleri geleneği (Diabet Yıllığı no:3, İstanbul 1986 s:343-344
13. Aksan İ, Yalçın S, Okan H. Şeker Hastalığı ve Tedâvisi. Ajanstürk Matbaası 1961

Türkiye’de Endokrinoloji Bilim Dalının Gelişimi (2006 Ulusal Endokrinoloji Derneği Kongresi Açış Konferansı)

- 1827’ye kadar, önce Selçuklu sonra Osmanlı ülkesinde eğitim ve öğretimi yapılan Tıp Bilimi, Akdeniz medeniyetinin ortak Tıp Bilimi idi.
- Bu Tıp Bilimi’nin sık anılan büyükleri, Hippokrat, Galenos ve Dioskorides gibi isimlerdi. Sihirbazlık şeklindeki Tıp, Malazgirt’ten 200 yıl geride kalmıştı. (Malazgirt: 1071, Türklerin Akdeniz Medeniyetine girişi: 8. yüzyıl)

1827’ye kadar

- Bu geleneksel Tıp Eğitimi’nde, Endokrinoloji’nin yeri fazla geniş değildi.
- Avrupa’da da durum aynıydı. Guatr bir hastalık olarak biliniyor, fakat iyotla ilgisi bilinmiyordu. Diabet biliniyor, pankreasla ilgisi bilinmiyordu.
- Jinekolojik Endokrinoloji ve Androloji bilgileri de vaka gözlemleri şeklinde ve dağınıktı.

1827 rası dönem

- 1827'den sonra bizde Tıp Bilimi gelişmesi bir ivme kazandı.
- Çünkü, bir hekimin yanında, medrese tipi eğitimle tabip yetiştirilmesi geride kalmış, Tıp Mektebi kurulmuştu.
- Aynı tarihte, Dünya Tıp Bilimi de ivme kazandı. Çünkü Lavoisier tarafından temeli atılan modern Kimya Bilimi'ne 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Organik Kimya eklenmişti.
- Kimya Bilimi'nin Tıp Bilimi'ne katkısı çok büyük oldu.
- 19. yüzyılın ilk yıllarında birçok hekim, nabız ve solunum sayısını kaydetmeyi bile, “sezgiye dayanan Tıp bilimini basit hesaplara indirgemeyelim” tarzında itirazlarla karşılaşmıştı.
- Organik ve Anorganik Kimya'nın Tıp Bilimi'ne katkıları o kadar büyük oldu ki, Justus Liebig tarafından 1843'te yayımlanan Almanca Biyokimya kitabında birçok vücut sıvısının (mesela safranın) kimyasal bileşimi, tablolar halinde yer alıyordu.

1861'den sonra

- 1861 yılında Gazzette Médicale d'Orient'da (Türk Tıp Cemiyeti dergisinin o zamanki adı) yayımladığı (Fransızca) makalesinde “Bir diabet insipid” olgu sunumunu yapan Binbaşı Ahmed Ali Bey (ileride Ahmed Remzi Paşa adıyla tanınacak) bizdeki ilk endokrinoloji makalesini yayımlayan kişi oldu.
- 19. yüzyıl ikinci yarısından sonra deneysel fizyoloji sahneye çıktı ve çok hızlı gelişmeler başladı.

Fizyoloji ve Şakir Paşa

- Paris'te Claude Bernard Fizyoloji Bilimi'nin ilklerinden sayılır.
- Osmanlı Devleti'nin Paris'e gönderdiği Şakir Paşa, Claude Bernard'ın yanında fizyoloji eğitimi aldı. Dönüşünde Mekteb-i Tıbbiye'de Fizyoloji dersleri vermeğe başladı.
- Öğrencisi Prof. Dr. Kemal Cenab Berksoy, 1948'deki ölümüne kadar sekretin ile ve insülin ile ilgilendi.

20. yüzyıl başlarken

- Tıp mektebinde Kemal Cenab Berksoy sekretin ve insülin (adı henüz yok) ile ilgileniyor (1918 ve 1922’de Berlin’de ve Paris’te birer makale yayımlayacaktı).
- Jinekolojik Endokrinoloji konusunda Besim Ömer Paşa özellikle halk eğitimi açısından yazılar yazıyordu.
- Cemil Paşa (Topuzlu), Memoires Et Observations Médicales başlığı altında, yaptığı guatr ameliyatlarını yayımladı.

1914-1923

- Kemal Cenab, gerek Birinci Dünya Savaşı gerek İstiklâl Savaşı yıllarında ders vermeye devam ediyordu.
- İnsülinin keşfi, işgal altındaki İstanbul’un Darülfünun Mecmuası’nda duyurulmuştu.
- 1922’de 30 Ağustos’tan 1 ay kadar sonra Prof. Dr. Marcel Labbé Türkiye’ye geldi, hepsi metabolizma konularında olmak üzere 6 konferans verdi.

1923-1933

- Prof. Dr. Marcel Labbé’nin konferanslarının etkisinde kalan genç Türk hekimlerinden Muzaffer Şevki Yener ve Süheyl Ünver, hocaları Prof. Dr. Âkil Muhtar’ın teşvikleriyle Paris’e giderek Prof. Dr. Labbé ile diabetoloji alanında çalıştılar.
- Dr. Cemal Zeki Önal (Sezen Cumhur Önal’ın amcası) 1928’de basılan Kadın Rahatsızlıkları adlı eserinde “Türk kızlarında menarş yaşları” başlıklı istatistikleri yayımladı (Histogramlar şeklinde).

1933-1960

- Üniversite Reformu gerçekleşti.
- Hitler rejimiyle anlaşmazlığa düşen Alman ve Alman-Musevi bilim adamları Türkiye’ye geldiler.
- Bu profesörlerden biri, Prof. Dr. Erich Frank idi. Türkiye’de 25 yıl yaşayacak Diabetoloji temellerini atacaktı. Mezarı Âşiyân’da bulunmaktadır.

- 1933 İstanbul Tıp Fakültesi mezunu Prof. Dr. Suphi Artunkal, ileride Endokrinoloji ve Nükleer Tıp konusunda büyük hizmetler yapacaktır.
- 1940'lı yıllarda mezun olan Prof. Dr. Ferhan Berker, Prof. Dr. Frank ile çalışacak, daha sonra da emekli oluncaya kadar Endokrinoloji ve Diabetoloji alanlarında büyük hizmetler yapacaktır (Auöv).
- 1946 yılında mezun olan Prof. Dr. Selahattin Koloğlu yaşadıkça Endokrinoloji konusunda yayın, araştırma, asistan yetiştirme kongre düzenleme gibi etkinliklerin başında olacak, 1946 yılında kurulan Ankara Tıp Fakültesinde, Endokrinoloji bilim dalının temellerini atacaktır.
- 1947 mezunu Prof. Dr. Ali Görpe, önce Tedâvi Kliniğinde daha sonra İstanbul Tıp Fakültesinde Endokrinoloji ve Nükleer Tıp alanında önemli hizmetler gerçekleştirecektir.
- 1946 yılında İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olan Prof. Dr. Celâl Öker, Türkiye'de diabet taramalarını ilk defa başlatacak, 1976'daki vefatına kadar diabet bilimi için çalışacaktır.
- 1948 yılında İstanbul Tıp Fakültesinden mezun olan Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu 1958'de Prof. Dr. Suphi Artunkal ile birlikte çalışacak, Türk Endokrinoloji Derneğinin 1965'te kuruluşunda görev alacak. Daha sonra da özellikle tiroidoloji alanında çalışacaktır.

1933-1960 dönemi

Türk Diabet Cemiyeti (TDC)

- 1955 yılında Prof. Dr. Muzaffer Şevki Yener Türk Diabet Cemiyetini kurdu. Kendi mülkü olan bir apartman dairesini bu derneğe bağışladı.
- 1957 yılında Prof. Dr. M. Şevki Yener ile birlikte çalışmaya başlamış olan Prof. Dr. Celâl Öker, Yener'in vefatından sonra cemiyetin ikinci kurucusu denecek kadar yararlı çalıştı.
- 1959 yılında TDC, Adapazarı Karasu ilçesinde ilk glikozüri taramasını gerçekleştirdi.
- 1933-1960 döneminde üniversite dışında çalışanların da, Endokrinoloji Bilimi'ne katkıları oldu.
- 1926 İstanbul Tıp Fakültesi mezunu olan Dr. İhsan Aksan, fizyoloji Hocası Kemal Cenap Berksoy'un teşvikleri ile sevmiş olduğu diabet konusu ile,

emekli olduğu 1966 yılına kadar uğraştı. Ankara Numune Hastanesinde diabet seksiyonu temelini attı.

- Dr. Ahmet Rasim Onat (Haydarpaşa Numune Hastanesi Thyroidea başlıklı bir kitap yayımladı. Milli Türk Tıp Kongresi'ne sunulan rapor 1948).
- Necmettin Hakkı İzmirli (Beyoğlu Belediye Hastanesi) yine aynı yılda Tiroid Hastalıkları kitabı yayımladı.
- Ankara Numune Hastanesinde Dr. Saliha Yalçın (Auöv) ve Dr. Şemsettin Bayram, Dr. İhsan Aksan ile birlikte, diabetoloji çalışmaları yaptılar.

Türk Endokrinoloji Demeği (1965)

- 1964 yılı sonbaharında İstanbul Tıp Fakültesi Tedavi Kliniği İç Hastalıkları Profesörü Prof. Dr. Suphi Artunkal, bir Endokrinoloji Derneği kurmak için girişimlere başladı.
- Prof. Dr. Suphi Artunkal (İstanbul), Dr. Sedat Yörükoğlu (Ankara), Prof. Dr. Selahattin Koloğlu (Ankara), Dr. Şemsettin Bayram, Doç. Dr. Erol Düren (İstanbul Tıp Fakültesi Cerrahi Kürsüsü), Prof. Dr. Vehbi Göksel (Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi), Doç. Dr. Şahap Karaaliler (İstanbul Tıp Fakültesi Kadın Doğum Kliniği) çalışmalara başladılar.
- 1964'te çalışmalara başlayan Endokrinoloji Derneği kurucu yönetim kurulu, tüzüğünü 1965'te onaylattı.
- Dernek kurulduktan sonra, ilk yönetim kurulu toplanıp üye kaydı başlayınca henüz İç Hastalıkları uzmanı bile olmadığım halde “yardımcı bir gence ihtiyaç olur” düşüncesi ile 1962 mezunu Hüsrev Hatemi'yi (beni) üye olarak kaydetti.
- 1965 yılının Dernekler Kanunu 1960'lı yılların Türkiye'si oldukça olaysız ve huzurlu bir ülke olduğundan, derneklere çok fazla rahat çalışma olanağı tanıyordu. 1968'den sonra Türkiye'de politik alan çok karışacak, 1971'den sonra gelen dönemin Dernekler Kanunu daha az rahatlık tanıyacaktı.
- 1965'teki Dernekler Kanunu'nun verdiği rahatlıkla, ilk yönetim kurulunda, Genel Başkan: Prof. Dr. Suphi Artunkal; Ankara Başkanı: Prof. Dr. Selahattin Koloğlu; İzmir Başkanı: Prof. Dr. Vehbi Göksel; Genel Sekreter: Doç. Dr. Erol Düren seçilmişti. Ankara başkanı olarak Prof. Dr. Koloğlu seçildiği halde bir isim karıştırmayla Doç. Dr. Erol Düren, Dr. Sedat

Yörükoğlu'na "Ankara başkanı seçildiniz" demiş ve bu haber Prof. Dr. Koloğlu'nun dargınlığına yol açmıştı.

- Ankara'da daha tüzüğü onaylanmadan, dernek, bir Endokrinoloji Günü yapmış ve katılamadığım bu toplantının çok zevkli geçtiğini öğrenmiştim.

- Dernek bir daha bilimsel toplantı yapmadı. Ben bunun sebebini öğrenememişim.

- 1974'te askerlik görevimden dönünce, doçentlik tezimi hazırladığım diabetes bölümünden ayrılarak Prof. Dr. Artunkal ve İrfan Urgancıoğlu ile çalışmaya başladım.

- Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu'ndan, derneğin pasif kalış sebebinin Prof. Dr. S. Koloğlu'nu darıltmamız olduğunu öğrenince, uçakla bir günlüğüne Ankara'ya giderek, sınıf arkadaşım Doç. Dr. Gürbüz Erdoğan'ı aradım (ben de doçent idim). Gürbüz Bey ile, Selahattin Hoca'nın odasına girdik. Hoca'yı bu yanlış haberin kasıtlı olmadığına inandırabildim.

- 1975'teki bu İstanbul-Ankara barışması olayından sonra 1986'ya kadar sürecek olan aktif ve güzel bir dönem başladı. 1975'te başlayarak 1981'e kadar, bahar toplantısı Cerrahpaşa'da, güz toplantısı Ankara Tıp Fakültesinde yapılmaya başlandı. Böylece Endokrinolojiyi sevenler yılda iki defa birbirlerini görüyorlar ve bilgi alışverişi yapıyorlardı.

- O yıllarda (1975-86) büyük bir heyecanla toplantılara katılanlardan bazı isimler: Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu, Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Prof. Dr. Âlim Uzunalimoğlu, Prof. Dr. Nurhan Avman, Prof. Dr. H. Ziya Gökalp, Prof. Dr. Celâl Sungur, Prof. Dr. Nuri Kamel, Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan, Prof. Dr. Taylan Kabalak, Prof. Dr. Mehmet Tüzün, Prof. Dr. Candeğer Yılmaz, Doç. Dr. Sadi Gündoğdu, Doç. Dr. Üstün Korugan, Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan ve ben.

- 1981 yılında Atatürk'ün 100. doğum yılı sebebiyle Ankara'daki güz toplantısı, sempozyumdan çok, kongre havasında geçti. Bu toplantıdan sonra Prof. Dr. Koloğlu, yılda iki sempozyum yerine iki yılda bir kongre yapmak istediğini bildirdi. 1982-83, 84 toplantıları yalnız Cerrahpaşa'da ve bahar toplantıları şeklinde yapıldı.

- 1985 yılında Prof. Dr. Selahattin Koloğlu Çeşme'de Endokrinoloji Derneği Kongresi'ni "Balkan Endokrinoloji Kongresi" şeklinde düzenledi. Bu toplantıyı Endokrinoloji Derneği adına düzenlediği için "Dernek Merkezimiz de masraflara katılsın" isteğinde bulundu.

- Zor bir durum ortaya çıkmıştı. Çünkü dernek başkanı Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu ve genel sekreter ben, 1985 yılında bütün firmaları Prof. Dr. Koloğlu'na yöneliyorduk, bizim ayrı kaynağımız yoktu.

- Çeşme'deki kongre sırasında Selahattin Koloğlu Hoca, bana yeni dargınlığının asıl sebebini açıkladı. İlk bakışta tamamen haklıydı. Fakat bizim isteyerek yapmadığımız bir hareket sebebiyle darılmıştı. 1980 12 Eylül olayından sonra, dernekler kanunu tekrar değişmiş, kurucu üyelerle birlikte yeni tüzük hazırlamamız istenmişti.

- Dernek sekreteri olarak istenenleri Aksaray Emniyet Âmirliği'ne götürdüm. Dernekler masası memuru "Bu nasıl kurucu üyeler listesi? Sedat Tavat ölmüş, Suphi Artunkal ölmüş. Böyle olmaz, sorumluluğu alacak isimler yazacaksınız" dedi. İki yeni üye yazarak götürdüm. Bu defa nerde üyelerin fotoğrafları, kimlik kağıdı sûretleri? Böyle olmaz, derneğinizi feshederiz" uyarısını aldım.

- Dernek fesh edilir korkusuyla (o devirde değil benim odamda fakültede bile faks yoktu. Ankara'ya telefon etmek için şehirlerarası servisine numara yazdırıyor, 2-7 saat bekliyorduk) Ankara'daki kurucu üye adları yerine kimlik fotokopileri elimizde olanları yazdım. Selahattin Hoca da, diğer üyeler de üyelikten çıkmıyor, sadece kurucu üyeler listesinden çıkmış oluyorlardı.

- Böylece 1985 toplantısından sonra derneğin güzel günleri sona erdi.

- 1988-1990 arasında bazı üyeler Endokrinoloji Derneği üyesi oldukları halde "kendi derneklerini" kurmak istediler.

- Belki Selahattin Koloğlu Hoca'yı kırdığımız için bana ve 1995'teki dernek başkanı Prof. Dr. Sadi Gündoğdu'ya haber verilmeden, 1995'te Ulusal Endokrinoloji Derneğimiz kuruldu.

- Ben ve Sadi Gündoğdu Ulusal bir tek derneğin özlemine duyduğumuzdan aynı ay içinde 1965'te kurulan derneği feshettik. 1973 dernekler kanunu ile "Türk" sıfatımız kaldırılmıştı. Yeni dernek tekrar milli bir dernek olarak kurulmuştu. Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan'a başvurarak, 1965-1995 arasındaki 30 yılın kaybedilmemesi için yeni derneğin, eski derneğin geçmişine sahip çıkmasını rica ettim. Bu kabul edildi.

- İlk Endokrinoloji Derneği, elinden gelen herşeyi yapmış bir dernektir. Çünkü 1989'a kadar kongre üyeleri için sponsorluk diye bir şey yoktu.

- Konuşmacılar bile uçak, otobüs, otel masraflarını kendileri öderlerdi. O günleri Gürbüz Erdoğan, Taylan Kabalak ve bizden genç olan Sadi Gündoğdu iyi bilir.

- Cerrahpaşa'ya davet ettiğimiz iki yabancı konuşmacı kongre bütçesinin tamamına yakınına götürürdü.

- Feshedildiği güne kadar, Endokrinoloji Derneğinin kasasında bugünün 80-800 TL'si kadar bir para bulundu. Çünkü herhangi bir kongreye 4-5 firma ancak 500-2500 lira yardım ederlerdi. Toplanan 7000 TL'nin alış gücü de bugünün 7000 lirasının altındaydı. Program bastırmak, yabancı konuşmacıların yol ve konaklama ücretleri, öğle yemeği hep bu bütçeyle karşılanırdı.

1995'ten sonra

- 1995'ten sonra yenilenen Endokrinoloji Derneği, kurulduğunda 30 yıllık bir geçmişe sahipti. Şimdi buna 11 yıl eklenmiştir. İlk 30 yıldan daha verimli geçen ikinci dönemde Ulusal Kongreler çok daha zengin içerikli ve katılımlı olmuş, çalışma grupları oluşturulması özel konularda bilgi birikimini arttırmıştır.

- 1995'ten sonraki dönemin daha verimli olmasının ilk sebebi: Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan'ın, Prof. Dr. Senay Molvalılar'ın, Prof. Dr. Şazi İmamoğlu'nun, Prof. Dr. Sadi Gündoğdu'nun ve daha birçok endokrinoloji mensubunun kişisel özellikleri ve gayretleridir.

- İkincil sebepler telefon, faks ve internet gibi olanakların, bütün dünyada ve Türkiye'de, iletişimi eskiyle karşılaştırılmaz şekilde kolaylaştırmasıdır.

- Birinci ve İkinci Dünya Savaşları geçirmiş bir dünyada, hekimlerin çoğunun ikinci yabancı dili Fransızca olan bir Türkiye'de doğan Endokrinoloji Derneği, ikinci dönemi hazırlayan bir ön dönem sayılabilir-

- Ayrıca birinci dönemde Anadolu'da Tıp Fakültelerinin sayısının çok az olduğu da göz önüne alınmalıdır.

Endokrinoloji bizde hangi laboratuvar şartlarında gelişti?

- 1960 yılına kadar kanda lipid tayinleri ekstraksiyon ve hassas terazide tartma yöntemi idi.

- 1980’li yıllara kadar Cat scan yoktu.
- 1950’li yılların sonuna kadar Addison hastalarına serum K düzeyi ve tuzlu yedirince el dinanometresinde kas gücünün artması şeklinde tanı konurdu.
  - Diabet teşhisi için Della Suda Faik Paşa’nın bakır reaktifi ile idrarda glikoz araması o devirde büyük bir yenilik oldu.
  - Kan şekeri tayinleri, cumhuriyetin ilk yıllarında başladı. Polarimetre Hagedorn Jensen Folin wu Somogyi Nelson yöntemlerinden geçilerek bugünkü glikoz oksidaz yöntemlerine ulaşıldı. Hagedorn Jensen yönteminin terk edilmesi, 1980’li yılların ortalarında gerçekleşti.
  - 1970’li yıllara kadar bazal metabolizma ölçümü, tiroid sintigrafisi, PBI tayini, ultrasonografi ile yetiniliyordu. Türkiye’de T3, T4 tayini 1974-75’te başladı.
  - İnsülin radyoimmün yöntem tayini İstanbul Tıp Fakültesinde bilimsel amaçla 1968-69 yıllarında başladı. Rutinleşmesi 1975 yılındadır.

Nöroşirürji ve Endokrinoloji

- Mikroşirürji döneminden önce, hipofiz ameliyatlarının riski çok büyüktü.
- 1970’li yıllara kadar akromegali tanısı konanlara hemen daima ışın tedavisi uygulandı.
  - 1970’li yıllarda Ankara Tıp Fakültesinde Prof. Dr. Nurhan Avman, Hacettepe’de Prof. Dr. A. Erbenli başarılı hipofiz girişimlerini başlattılar.
  - 1980’li yıllarda bu iki merkezi İstanbul Üniversitesi izledi.
  - Halen çok sayıda merkezde başarılı şekilde hipofiz cerrahisi uygulanıyor.

Endokrinoloji ve Cerrahi

- 1950’li yıllarda İstanbul Amerikan Hastanesinde insülinoma tedavisinde cerrahi girişim yapıldı.
  - Daha sonra 1960’lı yıllardan itibaren Prof. Dr. Tarık Minkari (insülinoma) pankreas cerrahisini geliştirdi. 1951 mezunu Prof. Dr. Erol Düren ise sürrenal ve tiroid cerrahisinin ülkemizde yerleşmesi için çalıştı. Hâlen de aktif olarak operasyon yapmaktadır (2006).

Pediatric Endocrinology (1)

- Prof. Dr. Cihat Tahsin Gürson, Prof. Dr. Olcay Neyzi, Prof. Dr. Nâdir Hatemi İstanbul Üniversitesinde Pediatric Endocrinology çalışmalarını başlattılar.
- Ankara Üniversitesinde Prof. Dr. Rezzan Berki, Prof. Dr. Gönül Öcal Pediatric Endocrinology çalışmalarını başlattılar.
- İstanbul Üniversitesinde görevi devralanlar: Prof. Dr. Sezer Hatemi, Prof. Dr. Hülya Günöz, Prof. Dr. Nurçin Saka oldu. (Hacettepe’de Prof. Dr. Nihat Bilginturan, Prof. Dr. Nurşen Yordam)
- İlk pediatric endocrinologlar Endocrinology Derneği üyesi idiler. 1990’lı yıllarda bağımsız bir dernek olarak Pediatric Endocrinology Derneği kuruldu.

Son Söz

- Hüsrev Hatemi, Gürbüz Erdoğan, Taylan Kabalak, Ayhan Arınık, Mehmet Tüzün, Nihat Bostancı, Ergin Sencer, Olcay Gedik, Özkan Sandalcı, Tümay Sözen, Aydan Usman, Nezaket Adalar, Üstün Korugan, Nuri Kamel, Nilgün Başkal, Sadi Gündoğdu, Ali Rıza Uysal, Temel Yılmaz gibi isimler, görevi 1915-30 doğumlu meslektaşlardan devralmışlardı.
- Onlara görevi devreden 2. nesil hocalar (ustalar) Prof. Dr. Suphi Artunkal, Prof. Dr. Ferhan Berker, Prof. Dr. Şeref Zileli, Prof. Dr. Celâl Öker, Prof. Dr. Sevim Devrim, Prof. Dr. Selahattin Koloğlu, Dr. İhsan Aksam, Dr. Saliha Yalçın, Prof. Dr. İrfan Urgancıoğlu idi.
- Birinci nesil hocalar ise, Prof. Dr. Kemal Cenab Berksoy, Prof. Dr. Tefik Sağlam, Prof. Dr. E. Frank, Prof. Dr. Sedat Tavat, Muallim Şâkir Paşa gibi, bir kısmı 19. yüzyılda doğan üstadlar idi.
- 1930-1960 doğumlulardan (Gürbüz Erdoğan, Taylan Kabalak, Ergin Sencer, Hüsrev Hatemi ve diğerleri) görevi devralan: Fahrettin Keleştimur, Faruk Alagöl, Temel Yılmaz, Sena Yeşil, Candeğer Yılmaz, İlhan Satman, Nevin Dinççağ, Hasan İlkova, Fahri Bayram, Füsün Saygılı, Sema Akalın, Dilek Yavuz, Mithat Bahçeci, Volkan Yumuk, Ertuğrul Taşan, Cihangir Erem,

Yüksel Altıntaş, Aytekin Oğuz, Fulya Tanyeri, Ersin Akarsu, Berrin Çetinarslan ve birçok değerli arkadaşlardır.

- Hiçbir bilim dalının geleceği, ülkesinin geleceğinden, hiçbir ülkenin geleceği, dünyanın geleceğinden ayrı düşünülemez.
- Bilim dalımıza, Türkiye'ye ve dünyaya, sağduyu, sağtöre içinde mutlu gelecekler diliyorum.

24 Nisan 1923 tarihinde Elazığ'da doğan Selahattin Koloğlu Haydarpaşa Lisesini bitirip İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde tıp öğrenimine başlamış ve 1948 yılında Tıp Doktoru olmuştur.

Dr. Koloğlu bütün meslek hayatında olduğu gibi daha ileriye gitme arzusu ile aynı yıl Fransa'ya gitmiş Paris Üniversitesi iç hastalıkları kliniğinde 1949 yılına kadar çalışmış, aynı yıl Türkiye'ye dönüp İstanbul üniversitesi Tıp Fakültesi İkinci İç Hastalıkları Kliniğinde Prof. Dr. E. Frank, Prof. Dr. Sedat Tavat ve Prof. Dr. Muzaffer Rüçhan'dan oluşan jüride sınava girerek İç hastalıkları uzmanı olmuştur.

Bu sırada Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi onun için çalışmalarını sürdürebileceği yeni oluşmuş bir Akademik kurumdu. Kısa sürede 2. İç hastalıkları kürsüsünde doçentlik çalışmalarına başlamış. Bu arada Erzurum Mareşal Çakmak hastanesinde askerlik görevini yapmıştır.

Doç. Dr. Koloğlu İç Hastalığı uzmanlığı ve doçentliği döneminde hocası Prof. Dr. Cavit Sökmen'in ilgi alanı olan Nefroloji konusunda çalışmalar yapmış, ardından Endokrinoloji kendisinin ilgi alanı olmuştur. Bu alandaki çalışmalar onu ülkemizin ilk çağdaş ve kapsamlı Endokrinoloji kitabını yazmaya götürmüş ve 1961 yılında bu kitabı yayınlamıştır. Ardından profesör olmuş ve fakat Endokrinoloji ve Metabolizma alanında daha verimli çalışabilmek ve uzman olmak amacı ile Amerika Birleşik Devletlerine sınav kazanarak gitmiş, Newyork Devlet üniversitesinde 1964 yılı başına kadar çalışıp Ankara Tıp Fakültesindeki görevine dönmüştür. ABD'de yeterli süre Endokrinoloji ve Metabolizma Dalında çalıştığını kanıtlayan Prof. Koloğlu Ankara Tıp Fakültesinde oluşturulan bir jüride sınava girmiş böylece 1961 yılında Türkiye'de ilk modern Genel Endokrinoloji Kitabını yazan Prof. Dr. Selahattin Koloğlu ülkemizin yasal ilk Endokrinoloji ve Metabolizma hastalıkları uzmanı da olmuştur.

Prof. Koloğlu Endokrinolojinin gelişmesinde en önemli unsurun laboratuvar olduğunu bilerek eşi Y. Müh. Bilkay Koloğlu'nun kendisinin ABD çalıştığı sürede aynı üniversitesinin Endokrinoloji Laboratuvarında çalışmasını sağlamış böylece Türkiye'ye döndüklerinde önceliği, var olan, küçük laboratuvarı gelişmiş bir Endokrinoloji laboratuvarına dönüştürmek ve 2. İç Hastalıkları Kliniği içinde bir Endokrinoloji ve Metabolizma hastalıkları seksiyonu kurmaya vermiştir.

1964 yılı başlarında Tıp Fakültesi 2. İç Hastalıkları Kürsüsünde kurulan bu seksiyon 1973-1974 yılında kurulan Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Kürsüsünün öncüsü olmuştur.

Dr. Koloğlu 1964 yılında kurduğu seksiyonda ben 1. Yıl İç hastalıkları asistanı olarak göreve başladım ve bir daha askerlik görevi hariç yanından ayrılmadım.

Prof. Dr. Koloğlu Genel Endokrinolog olmakla beraber önemli ilgi alanı Tiroidoloji idi. O tarihlerde ülkemizde Pediatrik Endokrinoloji yaygınlaşmamış, Jinekolojik Endokrinoloji ve Androlojiden henüz söz edilmiyordu. Dolayısıyla tüm Endokrinoloji alanındaki açığa cevap verilmesi gerekirdi. Bu gereksinim 1969 yılı sonlarına kadar 3 asli eleman ve İç hastalıkları kürsüsünden rotasyonla verilen bir asistan ile yürütüldü. Laboratuvar hızla gelişti. Bilimsel araştırmalar için fonlar sağlandı, hayvan deneyleri, sulara iyot miktarı tayini gibi çalışmalar yapıldı. 1969-1970 yıllarında Doç. Dr. Alim Uzunlumoğlu bu seksiyona dahil oldu ve kürsü oluştu. Bu arada Dr. Gürbüz Erdoğan doçent oldu. Dr. Nuri Kamel'de Endokrinoloji ve Metabolizma Yan dal asistanlığına hazırlanmıştı. Bundan sonra kadro giderek gelişti.

Prof. Dr. Koloğlu bütün akademik hayatı boyunca araştırma, eğitim, hasta hizmeti ve aldığı idari görevlerini başarıyla yerine getirmiştir. Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıklarının genelinde veya bazı dallarında kongreler, sempozyumlar düzenlemiş, yabancı bilim insanlarını davet etmiş ve bu konularda bize örnek olmuştur.

24 Nisan 1990 tarihinde Emekli olduğunda mükemmel bir Endokrinoloji Laboratuvarı, 50 yataklı bir klinik, günde 80-100 kişinin başvurduğu bir poliklinik ve öğretim üyesi ile yardımcılarından oluşan bir kadro bırakmıştır.

Emeklilik döneminde Dr. Koloğlu özel muayenehanesinde hasta görmüş, bilimsel toplantılara katılmış, 1992 yılı TÜBİTAK Hizmet ödülünü almış, 1996 yılında editörlüğünde "Endokrinoloji -Temel ve Klinik" isimli kitabı

yayınlamıştır. Katıldığı son kongre 26-28 Ekim 2002 tarihinde İstanbul'da yapılan 2. Türkiye Tiroid Hastalıkları Kongresidir. 4 Kasım 2003 tarihinde vefat etmiştir.

Prof. Dr. Selahattin Koloğlu'nun akademik yaşamı çok özetle budur. Sonuç olarak Dr. Koloğlu'nun Türkiye'de Endokrinoloji ve Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalını kuranların önünde saymak fakat gelişmesini sağlayanların en önünde olduğunu kaydetmek gerekir. Özellikle Tiroidoloji onun gayretleri ile çok büyük mesafeler almıştır. Araştırmacı, eğitici, ciddi ve tavizsiz akademisyen, titiz yönetici, hastasına son derece bağlı ve dürüst, yasalara sonuna kadar saygılı çok iyi bir insan olan değerli hocam, ağabeyim ve sonraları çok kıymetli arkadaş olduğumuz bu değerli varlığın ardından rahmet dilemekten başka bir şey elimden gelmiyor.

Dileğim onun Ankara Tıp Fakültesinde kurduğu yapının daha fazla örselenmemesi, tersine geliştirilerek devamının sağlanmasıdır.

Prof. Dr. Gürbüz Erdoğan

31 Ocak 2007

1839'da kurulan Tıp Mektebinde, bütün bilim dalları çekirdek şeklinde mevcuttu. 19. yüzyıl biterken bu çekirdekleri filizlendiren ve ağaçlık hâline getiren Şakir Paşa, Cemil Topuzlu, Della Suda Faik Paşa, Mazhar Paşa gibi tıp büyükleri ile karşılaşırız. Cumhuriyet döneminde Muzaffer Şevki Yener, Erich Frank, İhsan Aksan, Sadi Irmak, Suphi Artunkal, Selâhattin Koloğlu, Ferhan Berker, Celâl Öker ve daha birçok bilim mensubu, Türkiye'de Endokrinoloji ve Diabetoloji Bilim dallarının gelişmesini sağladılar.

1955'te kurulan Türk Diabet Cemiyeti 53 yaşında iken, ondan 10 yıl sonra kurulan Endokrinoloji Derneği ise 43 yaşına geldi.

İkinci derneğin ilk üyelerinden oldum. Türk Diabet Cemiyetine ise 1963'te üye oldum. Benden daha eski olan üye sayısı pek az. Her iki derneğin tarihinin yaşayan bir tanığı olarak bu serüveni özetlemeye çalıştım.